

Мюсюлманин е и форма на протест

Засилването на религиозността не означава радикализиране, дори го възпрепятства, казва професорът от Нов български университет Евгения Иванова, ръководител на изследването „Нагласи на мюсюлманите в България – 2016”

Интервюто взе Веселин Стойнев

– С какво си обяснявате огромния медиен интерес към второто Ви поред изследване за нагласите на мюсюлманите у нас? Да не би със страха от радикален ислям и от насаждането на чуждо влияние сред малцинствата?

– Този интерес е съсредоточен върху две неща – т.нар. радикален ислям и отношението към Турция. Но този път нямаше националистически изцепки от рода – изследователите лъжат, успокояват ни напразно и т.н. Да се надяваме, че наистина е настъпил обрат.

– По кои въпроси най-често хората

дават конформистки отговори? Има ли по-чувствителни теми, по които те дават най-общоприемливите отговори?

– Едва ли някой ще си признае, че например симпатизира на „Ислямска държава”. Но и през 2011 г., и сега дублирахме количественото изследване и с качествено, с дълбочинни интервюта. В някои случаи тъкмо от тях по тези щекотливи въпроси, по които може да се получи конформистки отговор, картината става по-плътна. Интервюирали сме включително и подсъдимите по т.нар. дело за радикален ислям, или „Де-

лото на имамите”, както и цялата им среда в Пазарджик. И с 99% сигурност мога да кажа, че сред българските мюсюлмани радикален ислям няма. Не е напълно изключено обаче да се появят такива изолирани случаи, но това е работа на разследващите, не на изследователите. Наша работа е да установим има ли потенциална среда за ислямизъм, не и да разкриваме потенциални терористи.

– Сред кои групи се забелязва засилване на религиозността?

– Първо, искам да подчертая, че засилването на религиозността не означава радикализиране. Напротив, тя обикновено го препятства. А от количественото изследване се вижда, че с 8% спада делът на дълбоко религиозните. Сред мюсюлманите от гетата обаче се наблюдава стриктно изпълнение на религиозната догматика – постене за Рамазан, неядене на свинско, непиене на алкохол. Това се наблюдава и сред някои сегменти на българоезичните мюсюлмани или помаците (турците по правило са не особено религиозни), както и сред младите.

– Кое тласка ромите в гетата да се ислямизират? И да не се самоопределят като роми, както е и в изследването.

– Те се самоопределят като турци и говорят турски. Затова ги нарекохме в изследването с витиевия израз „мюсюлмани от гетата”, защото не бива ние да им наслагваме идентичност, и в същото време – за да ги различим от турците. Факторите за това „ислямизиране” са разнообразни, но преди всичко това е бедността. Винаги има някаква конкретна причина за обръщането от християнството към исляма или за засилването на религиозността у мюсюлманите. Било отчаяние от мизерията, било болестите – тези хора са много болни, било житейско нещастие. Като все повече се засилват протестните белези на тази засилваща се религиозност. И те се увеличават особено след рестриктивни мерки – като осъдителната присъда на Ахмед Муса или забраната

на забулването. Със самосъзнанието на отхвърлени хора, на хора, които другите смятат за „втора ръка“, с това все по-голямо капсулиране вътре в общността, в едни следващи поколения, които стават все по-неграмотни и незнаещи български език, може да се породят някакви настроения на радикализация. Засега това не се наблюдава, но разбира се, не е напълно изключено. Освен това има големи разлики между гетата в Пловдив и в Пазарджик например. В Пловдив няма никаби, съзнанието за отхвърленост е по-слабо, самите хора казват „нашия град“, гордеят се с това, че само Пловдив не е гласувал забрана за носенето на никаб. И дори в някаква степен порицават събратята си от Пазарджик, наричайки ги „келеша“, защото – напук на забраната за носене на никаб – в Пазарджик се държат предизвикателно. В Пазарджик пък – а той (дори според християните) е доста националистически град – хората в нашите дълбочинни интервюта казват: „Представяте ли си, като отиваме на ресторант, излизаме извън Пазарджик, защото „те“ са навсякъде“.

– **Кои са „те“?**

– Циганите, разбира се, не тези с бурките. Които, видите ли, вместо да стоят в гетото, си позволяват да ходят в центъра на Пазарджик. Макросредата на града има голямо значение за формирането на чувството на обида и желанието за протест.

– **Този протест случва ли се като индивидуален избор, или е само колективен – по групи, махали?**

– И като индивидуален избор се случва. Жени, които преди не ходеха с никаб, дори жената на Ахмед Муса не ходеше, сега облякоха никаб. Ако ги задължаваха или им плащаха, те щяха да го сложат много преди процеса и преди забраната. Преди никаб са носели само 5–6 човека в махалата, сега са станали поне 30.

– **Защо се засилва религиозността сред по-младите, които са пътували и работили в чужбина и после са се върнали?**

– При тях това засилване е налице и без да ходят в чужбина. Разбира се, при онези, които вече са били зад граница, то е по-характерно. Но основният сегмент, сред които се наблюдава засилване на религиозността, са хората между 40 и 60 години, които са прекарвали основния период от живота си по времето на комунизма и които нямат навици да ходят в джамия и да спазват обредите. Но като отидат в Европа, особено тези от гетата, и като няма къде да живеят, отиват в джамия и там попиват религиозността, която се проповядва сред мюсюлманите в западните държави. Това се случва и при младите. Това е „внос на религиозност“, както го нарече колежката доц. Соня Хинкова.

– **Не е ли доста случаен този внос – в зависимост от това къде и на какво си попаднал?**

– Подчертавам, че не става дума за арабските държави, защото там ходят малко хора, и то само да учат. Това е внесена религиозност от Западна Европа, където нашите съграждани ходят да работят.

– **Но и там доста са проникнали всякакви арабски вариации на ислям.**

– Да, така е. Но засега, поне сред нашите мюсюлмани, не наблюдаваме влияние на онези крайни варианти, които се случват в Западна Европа.

– **„Възродителният“ процес все още ли се преживява в мюсюлманската общност?**

– Преживява се, по различни начини. Едни казват, че това вече няма значение, но други, които са мнозинството, все още се страхуват от „възродителен“ процес. И тези дела срещу имамите им напомнят изключително много за „възродителния“ процес. Когато ние им обясняваме, че това няма как пак да се случи, те кимат – „абе няма, ама кой знае“.

– **И споменът за него се предава като родова памет на по-младите?**

– Да, категорично. И не само последният „възродителен“ процес от комунистическо време, но и т.нар. „Кръстилката“ от 1912 – 1913 г. Така че

Между гетата в Пловдив и Пазарджик има големи разлики – в Пловдив не носят никаби, казват „нашия град“, съзнанието за отхвърленост е по-слабо.

още много ще страдаме от безобразията не само на комунистическата, но и на предишните власти.

– **В количественото изследване имате и въпрос за отношението към Ердоганова Турция. Макар този тип въпроси да са силно подвластни на ежедневната политическа динамика, има ли паралел или разминаване в отношението към Турция и към президента Ердоган?**

– Политическите нагласи се променят. Измина време между провеждането на количественото проучване и обявяването на резултатите от него, но качествено приключи съвсем наскоро. И в него се забелязва обръщане на тенденцията – все повече хората не харесват Ердоган. Ако в началото масата от хората не правеха голяма разлика между Турция и Ердоган, както и между Германия и Меркел и между Русия и Путин, сега започват да правят такава разлика. И все повече се забелязва недоволство от политиката на Ердоган. Разбира се, това е повлияно и от новата линия на ДПС, което излезе с декларация да се гласува против референдума на Ердоган. Предполагам, това разграничаване ще се задълбочава. **И**